

**Societatea românească
de la “minima moralia” la “postmoralia”**

(Magda Ursache - „Comunismul cu rele și rele”, Editura Eikon, 2013)

Într-un interviu apărut (și) în unul din volumele sale din România, Vladimir Bukovski spunea: “...împotrivirea la rău este responsabilitatea fiecăruia dintre noi, nu destinul câtorva. Și faptul că așa de puțini am răspuns la aceasă chemare m-a întristat întotdeauna”. Este limpede, citind în această notă volumul “Comunismul cu rele și rele” (Editura Eikon, 2013, 380 pagini), că Magda Ursache este una dintre persoanele raționale din societatea românească care se împotrivește cu toată ființa răului sub toate formele sale fie că acesta vine din trecut, că îl trăim în prezent sau că e gata să ne deschidă (marcheze) viitorul. Cartea aceasta nu este, evident, un “accident” în evoluția scrisului Magdei Ursache, opera sa, încă de la debut, fie proză, fie eseu, fie publicistică, este polemică; dar o polemică făcută cu argumentele culturale cele mai credibile, cu un rafinament al scriiturii care nu a coborât niciodată tonul (dar nici garda) și mai ales cu o memorie a amănuntelor care nu lasă nimic nedeslușit (astfel, nepedepsit?) într-o societate atomizată, cum este cea românească. Dacă spunem, odată cu Emil Cioran, că în istorie numai pesimiștii au avut dreptate, e limpede că Magda Ursache transcende prezentul (care e o proiecție a trecutului, după o demonstrație fără cusur!) pentru a creiona viitorul. Valéry spunea, într-unul din aforismele sale, că “... cinismul este tentația oricărei inteligențe”, lucru care este, evident, o marcă a scrisului Magdei Ursache. Acestui cinism, care e asemănător reacției chirurgului care extirpă tumoarea înainte de a o lăsa să evolueze, Vladimir Bukovski îi găsește o explicație care e efectul istoriei mutilate și mutilante: “Experiența noastră ne-a lăsat pe toți cam cinici. (...) Ce este cinismul? O neîncredere în intențiile bune, în sfârșituri fericite, în miracol. Este înclinația de a vedea latura negativă a fiecărui eveniment. Într-un fel este un mecanism de apărare. Și ești mai puțin rănit dacă te aștepti ca lucrurile rele să se întâmple.” Adevărul, spus cu toată gura, fără echivoc, este cinic. Literaturizarea excesivă a realității este, de multe ori, toxică. Zice, în acest sens, Magda Ursache, referindu-se la “piticanii politice” (sau politruce) din societatea noastră care au transformat cultura în ideologie și care au subminat (și subminează!) identitatea și modelele formatoare: “Mă simt obligată (*obligatie* e cuvântul exact) să nu-i uit pe martiri și-l citez pe Cicerone Ionițoiu: *Se apreciază că pedepsele stabilite de instanțe pentru motive politice însumează circa 25 milioane de ani de temniță*. E datoria noastră să facem așa fel să nu se șteargă nici jertfa sutelor de scriitori pe care *delictul de opinie*, ca acuză, i-a trimis după gratii. Mai ales că strigoii (citiți: noii propagandiști de tip vechi, kominternist) se întorc să-și laude isprăvile în folosul culturii realist-socialiste. Vă amintiți fantoma care bântuia Europa, anunțată de *Manifestul* lui Marx? S-a clonat. (...)

Piticaniiile astea gîndesc așa cum li se cere să gîndească. Li s-a spus că națiunea e concept perdant, se reped s-o conteste, să nege existența spiritului național. Priza la valorile noastre, cîte sînt, e disprețuită, blamată; versul veritabil patriotic li se pare acestor turte ideologice rostogolindu-se *sub* (sublinierea îmi aparține) orice oriflamă, cînd cu o stea, cînd cu peste 50, *etnicist*, egal *iraționalist*, egal *ceaușist*. *Doina* lui Eminescu trebuie băgată din nou în carantină, ca să nu-i mîniem pe *inamicii etnici* ai poetului *național*. Da, *național* a primit ghilimelele deriziunii. Ghilotinați, ca-n proletcultură, sînt cei care reprezintă direcția (specific) națională: Iorga, Țuțea, Noica, adică uriașii din țara piticilor. Sfinții închisorilor sînt minimalizați sau contestați de-a dreptul. Mircea Eliade are parte de un tsunami de atacuri violente. Iată și cauza culpabilizării: *Cît timp judec în istorie – iar nu în absolut – nu pot gîndi nimic fără să țin seama de neamul meu* (Jurnalul portughez). Cînd a murit, la 22 aprilie '86, s-a dat doar o știre la rubrica *Decese* a ziarului *România liberă*. Acum i se vrea ardere de tot.” (p. 343- 344).

Obiectul-subiectul întregii cărți este istoria imediată, cu toate reflexele posibile înspre un trecut care nu vrea să moară. Și nu vrea să moară pentru că, în acest moment, coexistă două forțe: una este reprezentată de personajele care s-au reciclat în capitalismul nostru cumetrial (vorba lui Luca Pițu!), alta este forța memoriei, reprezentată de acești „veșnic perdanți” care sînt scriitorii cu conștiință, care nu se îndură să schimbe talantul original primit, pe monedele calpe care răsplătesc ideologizarea și famelizarea. „Raportul Tismăneanu” este, după demonstrațiile fără cusur ale Magdei Ursache, atît în eseurile din această carte cît și în altele care i-au premers, o modalitate de a ascunde adevărul, de cosmetizare a realității, de inversare a polilor moralității care au făcut posibilă ticăloșia cu (sau ca) sistem din perioada comunistă: “Geaba încercăm *decomunizarea* fără o rememorare exactă a crimelor comunismului. Ce altceva ar fi fost mai important decît stabilirea cifrelor privindu-i pe arestați, deportați, morți în pușcării și lagăre de muncă silnică? În *Raportul Tismăneanu* – după calculele Asociației Foștilor Deținuți Politici din România (îi scriu numele întreg, pentru că asociația a intrat într-un con de umbră) – au trecut prin închisori, lagăre, DO, deportări (v. p. 160) două milioane de oameni. Pentru ca, la p. 214, să găsim altă aproximare: 600.000 de deținuți politici. Neimportantă (de ce oare?) e rezistența în munți, ca și *experimentul Pitești*, vîrfurile terorii, fenomen unic în lagărul estic. Torționarul Al. Drăghici lipsește din lista celor 64 de biografii ale nomenclaturii, unde apar Paul Niculescu-Mizil și Ștefan Andrei. Oricît mi-ar fi de antipatic fostul ministru de Externe ceaușist, care nu prididește să *aprecieze* personalitatea dictatorului, oricît de silă mi-ar fi de pledoaria sa sîngoasă pentru *patriotul* Ceaușescu, el nu poate fi pus lîngă Dej, nici Pătrășcanu lîngă asasinul Nicolschi. Pe lista neagră a lui Vova Tismăneanu, în rînd cu Paler stau Sorin Toma, Silviu Brucan și Valter Roman. Aud că, la examene, elevilor li se vor pune întrebări din acest Raport. Care vor fi întrebările? Că Ana Toma, nevasta lui Pantiușa, alias agentul NKVD Pintilie Bodnarenko, după ce-a fost nevasta lui Sorin Toma, îi călca rochiile Anei Pauker? Că acel cuplu malefic a adoptat doi copii? Că Pantiușa, octogenar alcoolizat, asculta Europa liberă cu sticla la îndemînă? Ce-or fi căutînd amănuntele astea într-un raport care își propune să demonstreze că sistemul politic comunist a fost *ilegitim și criminal*, formulare preluată de șeful statului în

Parlament? Pe cine interesează că Miron Constantinescu, ministru al Învățămintului din noiembrie '56 în iunie '57 și debarcat de Dej ca stalinist feroce (sub domnia lui a avut loc o aberantă îndoctrinare ideologică a școlii, pe care a sufocat-o), a avut doi fii, numiți tot Horia. Că unul a murit de apendicită; celălalt, înghețat în Bucegi? Sau vrem să-i umanizăm pe monștri, prin *le petit fait vrai*, să le plîngem de milă? Atunci să adăugăm și drama lui Mihai Roller, al cărui fiu (sau fiică) s-a aruncat de la înălțime într-un bazin de înot gol, fără apă. Doar Roller a fost un fel de protocron al ficționarilor istoriei, în faptă, nu-n teorie.”

Evident că Magda Ursache nu folosește mijloacele și nici nu urmărește rezultatele istoricului care „gustă” istoria ca pe o conservă care e mai valabilă cu cât e mai expirată, este un intelectual care privește realitatea în timp ce o trăiește cu disperare. În „Viețile paralele” a lui Plutarh este redată o poveste care are în vedere cele două perspective. Spune Plutarh că într-o suburbie din Atena s-a născut o capră cu un singur corn. Stăpînul caprei a chemat mai mulți înțelepți chestionîndu-i asupra acestui fenomen straniu și asupra posibilelor consecințe. Primul dintre ei a interpretat fenomenul ca un semn al zeilor care atenționau populația asupra imprevizibilului din viața publică și politică, susținînd că astfel populația trebuia să se concentreze cui să acorde votul la apropiatele alegeri, în competiție fiind două partide. Cel de-al doilea a tăiat capra, a despicat craniul și a demonstrat că inițial capra a avut două coarne, numai că unul, datorită unei traume, nu se mai dezvoltase, se lipise de celălalt și crescuseră împreună dînd impresia că e vorba doar de unul singur. Remarca lui Plutarh este de reținut: „În opinia mea, amîndoi filosofii au dreptate. Numai că unul a răspuns la întrebarea *cum* pe cînd celălalt a răspuns la întrebarea *de ce*.” În scrierile Magdei Ursache “de ce”-ul este, de prea multe ori, strigat cu toată ființa, iar efectul este al unui strigăt într-o peșteră goală.

Cartea Magdei Ursache este și o ipostază a omului care nu poate să uite, în urma unei traume care a ținut (și ține) cît o viață. Pentru că a vedea că după o revoluție ratată (sau furată) aceleași personaje stăpînesc prim-planul public, că securitatea a ieșit din subterane și lucrează pe față, nu poate determina decît această lehamite trăită de fiecare român care resimte “răul de România”, dar nu știe de unde i se trage. Ei, Magda Ursache îi oferă, în eseurile sale, un posibil răspuns: “Suntem întrebați pe varii canale ce vrem. Să ne îngreunăm memoria cu ororile mașinii de ucis comuniste? De ce ne-am împovăra sufletelele cu amintiri rele, cu amănunte atroce? Capul Midia, unde se muncea silnic 20 de ore din 24, a fost supranumit Capul Morții. Ei și? Ce mai contează victima jupuită de vie, ca un animal, în abatoarele Jilava, Aiud, Sighet, Gherla, Periprava, Salcia, Deva, Galați, Văcărești, Botoșani...? La Pitești, o noțiune universal valabilă ca *reeducarea* a căpătat, în context Marxist-leninist-stalinist, alt conținut. Le fel, noțiuni ca omul (nou), justiția, democrația... Deținuții nu aveau drept să se uite spre fereastră, chiar dacă era oblonită. Au fost exersate sisteme de tortură terifiante toate: timpane sparte, dinți și ochi scoși, coloane vertebrale rupte, unghii smulse, păr smuls fir cu fir, spînzurare cu capul în jos. Celor care urlau de durere li se astupa gura cu cîrpele din WC. Tortura preferată de Țurcanu este asfixierea: capul băgat în tinetă (*figura leului*). În *beciul* de la Pitești, se turnau fecale pe jos, să nu fie nimic uscat. La Aiud, se strecura ciorba,

să n-aibă nici boabă de fasole ori de arpacaș; apa era sărată anume; bolnavii TBC zăceau în celule cu geamuri sparte. Am zis zăceau? Erau obligați să stea în picioare, la marginea patului. Agenții sanitari erau, în fapt, bătauși. Nu-i lăsau nici să se sinucidă, n-aveau nici drept la moarte.”

Există o amnezie periculoasă care crează false dizidențe. Magda Ursache le amendează fără milă, cu argumentul faptelor date de mulți dintre fameni la albit, la întors, la uitat. Spune Magda Ursache: “La emisiunea lui Ion Cristoiu, alt exilat, romancierul Petru Popescu (*Dulce ca mierea e glonțul patriei*), oferă altă lecție din arta compromisului. Când, în avionul lui Ceaușescu, și-a dat seama că dictatorul îi va pune botniță, a ales libertatea. Ce căuta în avionul președintelui, lângă fiica lui, Zoia Ceaușescu, nu ne-a spus.” Chiar, ce căuta acolo? Dacă s-ar face un indice de nume al cărții “Comunismul cu rele și rele”, și ar creiona cineva, pe scurt, poveștile acelor personaje, am avea o lume în mișcare și în toată plenitudinea evoluției sale de la Război încoace. Sînt sute de nume amintite sau implicate în anecdotica, în general tragică, a cărții. Pentru că, “la noi cultul eroilor cunoaște pauze, al erorilor - nu”, spune Magda Ursache cu un aforism în spiritul lui I. D. Sîrbu.

Eseurile Magdei Ursache sînt conectate la suferința manifestată sau nu a multor români, unii din țară, alții de aiurea. Mesajele care îi vin sînt semne încurajatoare că vorbitul nu este chiar în pustiu, că mai există “rezoneuri” în lumea românească. Astfel, pictorul Ștefan Arteni (inclus recent de o editură din New York în cartea *O sută de Maeștri ai Caligrafiei*) trimite un mesaj prin email Magdei Ursache, în care își exprimă disperarea de a primi o nouă exilare după realegerea lui Petre Roman în calitate de reprezentant al Parlamentului pentru diaspora: „Ce este exilul? În '71, m-am predat poliției italiene cerînd azil politic. După luni de zile un prieten ne-a ajutat să ieșim din lagărele de refugiați. De-atunci am trăit cu frica-n sîn – din păcate, nu am stofă de erou: frica de a fi răpit cum au fost unii exilați; frica de a fi omorît (era vremea umbrelei bulgărești) cînd m-am aflat la Radio Vatican; știind mereu că sîntem urmăriți, știind de multe ori cine este băiatul în tură, ca și azi, da, azi!!! Iar acum, cînd frunțașii patriei mume l-au numit pe don Pedro *comisar* cu grija diaspornicilor, simt că am fost exilat definitiv, desțărât prin decret prezidențial. Cu cine să fiu solidar? Cu Ninocica Cassian, considerată de Institutul Cultural Român ca simbol al Exilului? Cu răsadurile pepinierei de cadre, ca Antohi, inventatorul complexului de inferioritate al românului (complex de care nici Perlea, nici Celibidache, nici subsemnatul nu am suferit niciodată)? Sînt solidar cu cei cîțiva, puțini, care nu au uitat, care încă spun NU, cîțiva pe aici prin vest și cîțiva pe acolo prin patria din care am fost din nou alungat”.

Nu știu dacă Magda Ursache acuză, sau, ca Mircea Vulcănescu altădată, face apel la neuitare. Căci uitarea răului e un păcat de moarte, cînd e vorba de o istorie criminală care a modificat polii moralității. Căci într-o închisoare mare cît România, nu erau grade de libertate între cetățeni, ci grade de ticăloșie. Cu cît erai mai ticălos, cu atîta păraai mai liber...! Și despre această “libertate” a ticălosului vorbește Magda Ursache în carte.

Este aproape un manifest în eseurile Magdei Ursache neputința scriitorului-intelectualului de a “dezangaja” ceea ce a fost atîția ani cultură “angajată” ideologic în comunism, care resimte cu disperare sensul în care

alunecă vremurile și societatea românească, dispusă la disoluție și voioasă globalizare: “Asistăm neputincioși la discreditarea culturii, la terfelirea autorităților culturale, la distrugerea educației. Revizuim deformator istoria, vrem să distrugem Grundul, temelia, repetînd că am fi prea încremeniți în trecut, lipiți, îmbibați de el, cu ochii fixați pe alaltăieri. Occidentul își menține tradiția, o cultivă, o propagă. Trebuie să crezi în valorile tale, altfel nu te crede nimeni. Noi avem ce-avem cu continuitatea, nesocotind spusa (rememorată de Sorin Preda) unui martir, părintele Arsenie Boca: *Prezentul e viitorului trecutului.*”

Trăim în țara în care vinovățiile majore, de decenii, nu au și vinovați. Discuțiile despre nazism, despre comunism, Holocaust, legionarism, colaboraționism, Securitate se fac la noi, în continuare, doar “pe la colțuri”, se folosește un dublu limbaj, în funcție de interlocutori, de context, de cerințele publice, de gradul de frică sau ipocrizie cu care a fost “dăruit” fiecare. Cine sînt vinovații pentru Holocaust? Cine sînt vinovați pentru instaurarea Comunismului, pentru crimele comise în numele acestuia în rîndurile intelectualității române? Cine sînt teroriștii de la actul de terorism, invocat de I. Iliescu, din decembrie 1989? Dacă manualele de istorie ar face rechizitoriul răului pentru uzul copiilor, al tinerilor, cu argumentele faptelor și ale persoanelor, altul ar fi rezultatul educației. Așa însă încercăm să îmbrobodim generațiile tinere cu aceleași povești cu “stejarul din Borzești” și istețimea lui “moș” Ion Roată la “unire”, în timp ce în preajma noastră, de cîteva decenii, se petrec grozăvii, crime, sînt deturnate destinele unor întregi generații. Nu-i pregătim pentru viață pe copii, pe tineri, ascunzîndu-le adevărul, dimpotrivă minciuna prin omisiune sau prin cosmetizare a faptelor și personajelor ne culpabilizează pe toți! Prezent cu ceva vreme în urmă în România, celebrul scriitor peruan Mario Vargas Llosa făcea o remarcă profundă și de bun simț: “Față de comunism există în Europa și în România un fel de bunăvoință, mai ales din partea lumii intelectuale. Deși nazismul și comunismul au acționat la fel de distructiv... Unul este incriminat cu mînie, altul este tolerat, pentru că mulți intelectuali s-au jucat cu fanatismul comunist, dar după ce s-au trezit au zis că n-a fost decît un joc. Dar răul fusese făcut...!”.

Gheorghe Grigurcu apreciază în finalul unei prefețe care pune pe tapet temele principale ale eseurilor din carte: “Nu putem scrie despre Magda Ursache fără a-i aprecia calitatea scriiturii. Tonul alert care menține trează atenția cititorului se sprijină pe-o expresie mustoasă, doldora de găselnițe, vorbe plastice ori de duh, frecvent caustice, remarcabile prin adecvarea, fie și jucăușă, la obiect”. Amănuntele, avalanșa de anecdote, de expresii, de gesturi, de personaje principale sau secundare dintr-un plan narativ, care are o curgere învolburată de la prima la ultima pagină, dau savoare cărții.

Cartea “Comunismul cu rele și rele” a Magdei Ursache este o demonstrație făcută pe propriul suflet și pe propriul destin, cu argumentele istoriei și cu instrumentele literaturii, că am ieșit din teritoriul “minimei morală” și am intrat, fără să ne punem prea multe întrebări, ca nație și ca societate (tînără?) europeană, în “postmorală”.

Piatra Neamț, 17 noiembrie 2013